

FINA PORTRÄTT

20/11

JOHN LANDQUIST har på senare år efter uppnådd pensionsålder skrivit några av sina klokaste, på en gång klarsynt och varsamt analyserande böcker: den nya Geijerboken, boken om Fröding, memoarerna "Som jag minns dem" och nu i år *I ungdomen* (Bonniers, 19:50). Att kalla de båda sistnämnda böckerna memoarer är inte alldeles riktigt: de är memoarporträtt, som tecknar människor Landquist känt, under återgivande av brev och berättelser om sammanträffanden och samtal, utan tendens att göra författaren till huvudperson. I denna volym ges korta skisser av Birger Mörner, Erik Hedén, Ruben Berg, Vilhelm Ekelund, Freud och Ronald Fangen, medan något längre framställningar ägnas åt Marika Stiernstedt, Gustaf Hellström, Otto von Zweigbergk och hans miljö samt Ester Blenda Nordström.

Det är en glädje att läsa dessa koncentrerade och samtidigt väsentliga, grundligt reflekterade beskrivningar. Landquist ser på dem han skildrar med sympati eller åtminstone med respekt, i fråga om de båda kvinnorna kan man nog säga kärlek. Han är öppen och uppriktig, men drar aldrig fram saker som är sensationella utan att vara upplysande. En fin hänsynsfullhet, som inte är vanlig, präglar även personliga meddelanden. Man möter sällan en sådan lugn förmåga att motstå både självförhävselens och den konstlade ödmjukhetens lockelser; den benägenhet att markera överlägsenhet, att med glädje notera andras svagheter som brukar smyga sig in även i välvilliga memoarteckningar har varit författaren främmande.

Kanske bör ett undantag göras på den punkten. Bilden av Zweigbergk och hans arbetsmetoder förefaller mig något färgad av motsättningarna mellan Dagens Nyheters dåvarande chefredaktör och författaren, kulturredaktör i tidningen 1911–1917. Landquist talar visserligen med stor uppskattning om Zweigbergks publicistiska insatser och han betonar, vilket kan behövas, att Zweigbergk inte bara var kvick i den elaka och ironiska genren utan också kunde skämta med gott humör. Men vissa åsikter och drag hos Zweigbergk har framkallat bitterhet. Zweigbergk hyste enligt Landquist motvilja mot den finländska frihetskampen, och detta påstås åtminstone delvis ha berott på att "varje uppmärksammande av Finlands förtvivlade ställning befardes av honom starka högerkraven på försvaret och därmed försvaga liberalernas antal i riksdagen". I vad mån denna svåra anklagelse drabbar Zweigbergk kan jag inte bedöma. Att den innehåller en kärna av sanning vad vänstern, eller grupper inom vänstern, beträffar är jag övertygad om. Men i varje fall synes Landquist uttrycka sig för litet nyanserat. Det är här fråga om bilder av verk-

John Landquist överröker en hyllningsgåva till Marika Stiernstedt på hennes 60-årsdag 1935.

ligheten, av verklighetsförfalskningar, som smyger sig in i de partipolitiskt engagerades av verklighetsomdömen och värdeomdömen blandade helhetssyn. Vänstern hade en tendens att underskatta krigsfaran (och här ingick föreställningar om Rysslands politik i Finland och på andra håll), medan högern överskattade den; det är omöjligt att klargöra i vad mån dessa tendenser var bestämmande för de båda riktningarnas hållning i försvarsfrågan eller i vad mån denna hållning var det primära och påverkade uppfattningen om vad som hände utomlands. Att reducera motsättningarna till en ren maktkamp — en kamp om röster och mandat — är en vanlig och farlig förenkling.

Landquist har också åtskilligt att berätta om stelheten i relationerna på Dagens Nyheter vid denna tid och särskilt om det formella och kantiga förhållandet mellan chefredaktören och kulturredaktören; uppsatser i Ivar Ljungquists böcker kring tidningen tyder på att Landquist inte överdriver. För innehavarna av dessa poster under senare år ter sig framställningen fantastisk.

Mycket av intresse finns i artikeln om Gustaf Hellström. Landquist påpekar att Hellström i sina romaner refererat eller citerat sätter ur Landquists doktorsavhandling om viljan och berömmar Hellströms filosofiska medvetenhet — särskilt är "Polismästaren Malmros" ett exempel. Man kan ifrågasätta om denna filosoferingstendens var ett värdefullt inslag; enligt min mening är de filosofiska resonemangen i "Polismästaren" inte bara svaga utan också något konstlat införda, helt naturligt då de till stor del var direkta citat. Bilden av Hellström, som betonar hans moralism och fantasikraft — som ofta underskattats —, är i sin helhet förstående och inträngande; av betydelse är att omdiktningen och

symboliseringen i de "självbiografiska" romanerna så starkt framhävs.

Bäst i boken är dock uppsatserna om Marika Stiernstedt och Ester Blenda Nordström. Här finns ömhet och gripenhet, men de inkräktar inte, tror jag, på klarheten och ärligheten. I essän om Marika Stiernstedt skriver Landquist några ord som kunde vara ett motto för hela porträttsamlingen. I Marika Stiernstedts bok om äktenskapet har "konfliktscenerna skjutits mer i förgrunden och fått starkare konturer än de lyckliga och lugna dagarna. Denna förskjutning av proportionerna är över huvud en frestelse för berättelsekonsten liksom för dramat. Striderna, disharmonierna, de sensationella inslagen äger redan oarbetade en skärpa i sin form, som gör dem lättare att konstnärligt gestalta än tiderna av lycka och lugn." Landquist har velat, och han har lyckats i sin strävan, visa att de betydande människor han beskriver, trots inre och yttre spänning och svårigheter, haft så mycket av styrka, harmoni och lugn arbetsglädje att de kunnat samla sig till stora uppgifter.

Marika Stiernstedts under en period starka kommunistympatier — en gåta för många — blir begripliga i Landquists analys. De förklaras till en del av att hon hade mycket begränsade historiska kunskaper och tydligen inte gärna läste annat än romaner. Genom läggning och bristande träning hade hon också svårt för vad Landquist kallar abstrakt tänkande; hon hade lidelsefull känsla för "vissa

folks, klassers, individers frihet, med vilka hon redan sympatiserade", men frihetens grundsatser var för henne oklara och främmande. — Ehuru jag inte kände Marika Stiernstedt väl kan jag tillfoga en uppgift som bekräftar Landquists resonemang. Vid ett samtal under kriget grälade vi om kommunismen; det visade sig att Marika Stiernstedt inte läst ett enda kritiskt arbete. Diskussionen avslutades med ett av handslag bekräftat löfte att hon skulle läsa åtminstone en sådan bok, Koestlers korta och lätta essäbok. Efter några veckor fick jag ett brev, där hon begärde att bli frikallad från löftet; hon stod inte ut att läsa något så tråkigt. Vetgirigheten var inte imponerande, men väl det generösa erkännandet.

Ester Blenda Nordström var en stor journalistisk berömdhet för trettio år sedan, men är väl nu föga känd av folk under 50 eller 60 år. Som en underbar människa, intelligent, ironisk, passionerad, träder hon fram i Landquists minnesporträtt. Det avslutar en bok som förenar lysande underhållning och mogen moralisk finess.

HERBERT TINGSTEN